

Jan Bielecki

"Jąkanie", Zbigniew Tarkowski, Warszawa 1999 : [recenzja]

Studia Psychologica nr 2, 237-239

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zbigniew Tarkowski, *Jąkanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN

Na półkach naszych księgarni ukazała się nakładem Wydawnictwa Naukowe PWN książka Zbigniewa Tarkowskiego pt. *Jąkanie*. Jąkanie interesuje nie tylko osoby dotknięte tym dziwnym i skomplikowanym zjawiskiem, ale także i przede wszystkim logopedów i psychologów, którzy na co dzień borykają się z tym problemem. Jąkanie jest dlatego dziwnym zjawiskiem, bo ma różne oblicza, ma przyplwy i odpływy, nawet tego samego dnia i u tej samej osoby. Na temat jąkania ukazało się wielu różnych opracowań dotyczących przyczyn jąkania, jego rodzajów i metod terapeutycznych. Ktoś może postawić pytanie, czy książka Z. Tarkowskiego wnosi coś nowego i czy warto ją brać do ręki? Aby rozwiać wszelkie wątpliwości, należy stwierdzić, że książka ta zasługuje na szczególną uwagę terapeutów zajmujących się jąkaniami, nie tylko z racji całościowego ujęcia tego problemu, ale także z racji szeroko przedstawionych badań własnych na grupie jękających się dzieci, młodzieży i dorosłych. Autor krytycznie ustosunkowuje się do niektórych funkcjonujących koncepcji i teorii jąkania, ale także poszukuje lepszych i skuteczniejszych metod terapii zaburzenia płynności mówienia. W ostatnim rozdziale autor proponuje własny program terapii jąkania w oparciu o istniejące już elementy terapii i własną praktykę logopedyczną. Z wymienionych wyżej racji wydaje się, że książka Zbigniewa Tarkowskiego jest bardzo cenną pozycją z zakresu logopedii, dotyczącą problematyki jąkania, i może służyć jako kompendium dotychczasowej wiedzy o najnowszych osiągnięciach w tej dziedzinie.

Prezentowana książka zawiera, oprócz wstępu, pięć rozdziałów i bibliografię. Literatura przedstawiona w bibliografii jest bardzo bogata i obszerna, zawiera bowiem 228 pozycji, w tym 1000 pozycji obcojęzycznych. W oparciu o tak bogatą literaturę zagraniczną autor przedstawia światowe osiągnięcia w zakresie omawianej problematyki. I tak w pierwszym rozdziale zatytułowanym *Natura jąkania*, Z. Tarkowski przytacza funkcjonujące w literaturze logopedycznej różne ujęcia i definicje jąkania tak autorów zagranicznych, jak i polskich. Uwzględniając cztery kryteria opisu jąkania (lingwistyczne, fizjologiczne, psychologiczne i socjologiczne) przedstawia własną definicję tego zjawiska, którą formułuje w następujących słowach: „Jąkanie jest niepłynnością mówienia, spowodowaną nadmiernym skurczem mięśni oddechowych, fonacyjnych lub artykulacyjnych, zakłócające komunikację międzyludzką” (s. 13). Następnie autor omawia różne rodzaje jąkania i różne formy niepłynności mówienia. Opisuje najczęściej występujące reakcje fizjologiczne i psychospołeczne, które towarzyszą wszystkim rodzajom niepłynności mówienia. Rozdział kończy się – podobnie jak pozostałe – krótkim i zwięzłym podsumowaniem istotnych problemów i zagadnień poruszanych w rozdziale.

W drugim rozdziale zatytułowanym *Jąkanie a inne zaburzenia płynności mówienia* autor koncentruje się na przedstawieniu typów zaburzeń płynności mówienia i wyróżnia następujące ich rodzaje: niepłynność semantyczną, syntaktyczną oraz fizjologiczną. W swoich rozważaniach wskazuje także na podstawy różnicowania zaburzeń płynności mówienia, ukazując kryteria podziału decydujące o rodzaju tej niepłynności.

Rozdział trzeci poświęcony jest teoriom jąkania. Autor przytacza teorie funkcjonujące w literaturze logopedycznej, a mianowicie omawia teorie: fizjologiczną, psychologiczną, lingwistyczną oraz biocybernetyczną. Szczególnie cieszy ukazanie tej ostatniej teorii, której autorami są logopedzi z lubelskiego ośrodka logopedycznego, znani także poza granicami Polski z wynalazku tzw. echo korektora do terapii jąkania.

Rozdział czwarty jest najobszerniejszy objętościowo, liczy ponad 100 stron (od strony 47 do 151). Wiele miejsca autor poświęca jąkaniu jako zjawisku dynamicznemu. Wyjaśnia dynamikę jąkania, omawiając jego obraz i rozwój, oraz towarzyszące mu relacje w wieku wczesnodziecięcym, szkolnym i dojrzałym. Analizy rozwoju mowy dzieci jąkających się dokonuje, jak wyżej wspomniano, w trzech kategoriach wiekowych. Rzuca wiele światła na poszukiwania klucza do zrozumienia zjawiska jąkania i jego terapii w różnych fazach rozwoju w zależności od wieku dziecka. Autor w swoich badaniach szuka między innymi odpowiedzi na pytania: czy istnieją różnice w sferze emocjonalnej między dziećmi jąkającymi się i niejąkającymi, czy istnieją różnice w sprawności językowej oraz w szeroko pojętym aspekcie społecznym. Cel i przedmiot badań, jaki wyznaczył sobie autor, są bardzo istotne i ważne do zrozumienia genezy i diagnozy jąkania oraz jego terapii. Aby udzielić odpowiedzi na postawione pytania, autor zastosował odpowiednie testy dla każdego z badanych i analizowanych aspektów. Są to następujące aspekty: semantyczny, gramatyczny, motoryczny, emocjonalny, sprawności językowej oraz aspekt społeczny. Podaje charakterystykę badanej grupy, przedstawia wyniki badań oraz dokonuje psychologicznej analizy tych wyników. I tak np., gdy chodzi o jąkanie wczesnodziecięce, autor, na podstawie wyników badań, przedstawia model jąkania tego wieku rozwojowego, omawiając reakcje towarzyszące nie płynności mówienia.

W oparciu o własne badania Z. Tarkowski poszukuje korzeni i genezy jąkania wczesnodziecięcego. Owocem tych poszukiwań jest stwierdzenie, że „jąkanie wczesnodziecięce jest wynikiem rozstrojenia się współpracy różnych struktur mózgowych. Podkreślam rozstrojenia (dysfunkcji), a nie uszkodzenia (organiki). To rozstrojenie występuje zarówno na etapie płynności myślenia, jak i na etapie płynności motorycznej” (s. 122).

Gdy chodzi o jąkanie w wieku szkolnym, to autor pragnie udzielić odpowiedzi na trzy pytania: czy i w jakim stopniu występują różnice w poziomie lęku, neurotyzmu, ekstraintrowersji i agresji u dzieci jąkających się i niejąkających się; czy występuje i jaka jest zależność między lękiem, neurotyzmem, ekstra-introwersją, agresją a logofobią u dzieci jąkających się; czy i jakie różnice występują między sprawnością językową dzieci jąkających się i niejąkających się w młodszym wieku szkolnym? Odpowiedź na postawione pytania autor podsumowuje na stronie 130. Rzucają one nowe światło na obraz i osobowość jąkających się dzieci.

Następnie Z. Tarkowski opisuje jąkanie w wieku dojrzałym. Przytacza wyniki badań różnych autorów, tak polskich jak i zagranicznych. Szkoda, że nie przeprowadził analogicznych badań własnych z uwzględnieniem różnych aspektów jak w grupach poprzednich. Wówczas mielibyśmy pełny obraz jąkania w różnych grupach wiekowych.

Rozdział piąty poświęcony jest diagnozie osób jąkających się. Głównym przedmiotem rozważań autora w tym rozdziale są modele i metody diagnozowania osób jąkających się. Przedstawia kolejno model medyczny, psychologiczny, logopedyczny i terapeutyczny. Gdy chodzi o metody diagnozowania osób jąkających się autor wymienia wybrane metody, które opisał w innej swojej książce. W rozdziale tym dokonuje krytycznej oceny niektórych metod stosowanych przez logopedów i terapeutów. W podsumowaniu stwier-

dza, że „najlepiej potrzebom osób jękających się służy model terapeutyczny, w którym diagnoza jest podporządkowana terapii i obowiązuje zasada indywidualnej odpowiedzialności terapeuty i pacjenta na jej wyniki” (s. 166).

Ostatni rozdział omawianej książki zatytułowany jest *Terapia osób jękających się*. Tutaj autor omawia istotę terapii osób jękających się oraz trening płynności mówienia. W treningu płynności mówienia wyróżnia trzy grupy metod: bezpośrednie, pośrednie i kompleksowe. Metody bezpośrednie to takie, które bezpośrednio oddziałują na niepłynność mówienia za pomocą różnych ćwiczeń oddechowych, fonacyjnych, artykulacyjnych i słuchowych. Metody pośrednie to takie, które oddziałują na procesy leżące u podstaw mówienia, bez korekcji jej niepłynności. Metody kompleksowe to metody łączące różne techniki bezpośredniego lub pośredniego oddziaływania na niepłynność mówienia. Należy podkreślić, że autor zadał sobie wiele trudu, aby zebrać niemal wszystkie metody stosowane częściej lub rzadziej, o różnej skuteczności, tak na terenie polskim jak i na świecie. Wszystkie je posegregował i zaklasyfikował do wspomnianych wyżej trzech grup metod. Warto również podkreślić, że autor zwraca także uwagę na rolę i znaczenie psychoterapii w procesie terapii jękania.

W oparciu o własne doświadczenia oraz znajomość różnych technik i metod stosowanych w terapii jękających się Z. Tarkowski opracował własny program pod nazwą „Integracja treningu płynności mówienia i psychoterapii”. W programie tym próbuje udzielić odpowiedzi na trzy kluczowe pytania: kiedy należy łączyć trening płynności mówienia i psychoterapii w leczeniu osób jękających się?, jak łączyć metody psychoterapeutyczne z technikami poprawiającymi płynność mówienia?, kto i jak ma to robić? Podsumowując, autor stwierdza, że niektóre metody bardziej sprawdzają się w przypadku jednej grupy osób jękających się, a inne są bardziej dostosowane do potrzeb innej grupy niepłynności mówienia.

Książka Z. Tarkowskiego *Jękanie* jest książką, z którą nie tylko warto się zapoznać, ale warto ją mieć w swojej bibliotece, gdyż jest ona dobrym kompendium wiedzy o jękanii, metodach i technikach jego leczenia, a dla logopedów ma wartość szczególną tak pod względem teoretycznym, jak i przede wszystkim praktyczno-psychoterapeutycznym.

Jan Bielecki, UKSW